

GEOGRAFIYA FANINI O‘QITISHDA INTERFAOL METODLARDAN FOYDALANISHNING SAMARADORLIGI

Dadilova Zebo Yusup qizi

Jizzax viloyati, Zomin tumani

76-umumiy o‘rta ta’lim maktabi Geografiya o‘qituvchisi

Annotatsiya: *Mazkur maqolada geografiya fanini o‘qitishda interfaol metodlardan foydalanishning ta’lim jarayoni samaradorligiga ta’siri ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda interfaol metodlarning o‘quvchilarning bilish faolligini oshirish, mustaqil va tanqidiy fikrlashini rivojlantirish, geografik tushunchalarni puxta o‘zlashtirishdagi ahamiyati yoritiladi. Shuningdek, guruhli ishlar, muammoli vaziyatlar, loyiha va muhokama asosidagi metodlarning dars jarayonidagi didaktik imkoniyatlari ochib beriladi. Tadqiqot natijalari geografiya ta’limida interfaol metodlarni keng joriy etish orqali ta’lim sifatini oshirishga xizmat qiladi.*

Kalit so‘zlar: *geografiya ta’limi, interfaol metodlar, ta’lim samaradorligi, bilish faolligi, tanqidiy fikrlash, dars jarayoni.*

Аннотация: *В статье рассматривается эффективность использования интерактивных методов в преподавании географии. Анализируется влияние интерактивных форм обучения на повышение познавательной активности учащихся, развитие их самостоятельного и критического мышления, а также на усвоение географических знаний. Особое внимание уделяется групповым формам работы, проблемному обучению, проектной деятельности и дискуссионным методам как важным дидактическим средствам современного урока географии. Полученные выводы подтверждают целесообразность широкого внедрения интерактивных методов в образовательный процесс.*

Ключевые слова: *обучение географии, интерактивные методы, эффективность обучения, познавательная активность, критическое мышление, учебный процесс.*

Abstract: *The article examines the effectiveness of using interactive methods in teaching geography. The study analyzes the impact of interactive teaching approaches on increasing students’ cognitive activity, developing independent and critical thinking skills, and improving the acquisition of geographical knowledge. Special attention is given to group work, problem-based learning, project activities, and discussion methods as essential components of modern geography lessons. The findings support the relevance of widely implementing interactive methods to enhance the quality of geography education.*

Keywords: *geography education, interactive methods, teaching effectiveness, cognitive activity, critical thinking, learning process.*

KIRISH

Hozirgi globallashuv va axborotlashuv sharoitida ta'lim tizimi oldiga qo'yilayotgan talablar tobora murakkablashib, o'quvchilarning faqatgina nazariy bilimlarni egallashi bilan cheklanib qolmasdan, balki ularning mustaqil fikrlashi, muammoli vaziyatlarda to'g'ri qaror qabul qilishi hamda olgan bilimlarini amaliyotda qo'llay olish ko'nikmalarini shakllantirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Ushbu jarayonda geografiya fani o'quvchilarda tabiat va jamiyat o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni anglash, hududiy tafakkurni rivojlantirish hamda ekologik madaniyatni shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli geografiya fanini o'qitishda ta'lim samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi zamonaviy pedagogik yondashuvlarni joriy etish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi.

An'anaviy o'qitish usullarida o'quvchi ko'proq tinglovchi va tayyor bilimlarni qabul qiluvchi subyekt sifatida ishtirok etgan bo'lsa, zamonaviy ta'lim jarayonida o'quvchining faolligini ta'minlash, uni bilimlarni mustaqil egallashga yo'naltirish asosiy vazifaga aylanmoqda. Bu esa interfaol metodlarning ta'lim jarayoniga keng joriy etilishini taqozo etadi. Interfaol metodlar o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlikka asoslanib, o'quvchilarning bilish faolligini oshirish, muloqot va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish, shuningdek, tanqidiy va ijodiy fikrlashni shakllantirishga xizmat qiladi.

Geografiya fanini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning geografik bilimlarni chuqurroq va ongli ravishda o'zlashtirishiga imkon yaratadi. Xususan, muammoli vaziyatlar asosida tashkil etilgan darslar, guruhli va juftlikdagi ishlar, loyiha faoliyati, munozara va taqdimotlar orqali o'quvchilar geografik jarayon va hodisalarni tahlil qilish, xarita va statistik ma'lumotlar bilan ishlash, hududiy muammolar bo'yicha xulosalar chiqarish ko'nikmalariga ega bo'ladilar. Bu esa geografiya fanining amaliy ahamiyatini oshirib, o'quvchilarning fanga bo'lgan qiziqishini kuchaytiradi.

Mazkur maqolada geografiya fanini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanishning samaradorligi ilmiy-nazariy jihatdan yoritiladi. Tadqiqotda interfaol metodlarning ta'lim jarayoniga ta'siri, ularning didaktik imkoniyatlari hamda geografiya darslarida qo'llash mexanizmlari tahlil qilinadi. Olingan natijalar geografiya fani o'qituvchilari uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqishda va ta'lim sifatini oshirishda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega bo'lishi bilan ahamiyatlidir.

Geografiya fanini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish masalasi bugungi kunda ta'lim tizimini modernizatsiya qilish jarayonlari bilan bevosita bog'liq bo'lib, u ta'lim sifatini oshirishga qaratilgan ustuvor vazifalardan biri sifatida dolzarb ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy jamiyatda o'quvchilardan faqatgina tayyor bilimlarni egallash emas, balki geografik jarayon va hodisalarni tahlil qilish, hududiy muammolarni anglash hamda mustaqil xulosa chiqarish ko'nikmalariga ega bo'lish talab etilmoqda. Bu esa geografiya fanini o'qitishda an'anaviy yondashuvlardan voz kechib, o'quvchiga yo'naltirilgan, faol ta'lim metodlarini keng joriy etish zaruratini yuzaga keltiradi.

Bugungi ta'lim amaliyotida geografiya darslarida interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning bilish faolligini oshirish, ularning fanga bo'lgan qiziqishini kuchaytirish hamda o'quv materialini puxta o'zlashtirishga xizmat qiluvchi samarali vosita sifatida

namoyon bo‘lmoqda. Interfaol metodlar o‘quvchilarni muloqotga, hamkorlikda ishlashga, muammoli vaziyatlarni birgalikda hal etishga yo‘naltiradi. Natijada dars jarayonida o‘quvchi faol subyektga aylanib, o‘z fikrini erkin bayon qilish, bahs-munozarada ishtirok etish va qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Mazkur mavzuning dolzarbligi shundaki, geografiya fanida murakkab tushunchalar, xarita va statistik ma’lumotlar, tabiiy va ijtimoiy jarayonlar o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni o‘rganish interfaol metodlarsiz samarali tashkil etilishi qiyin. Guruhli ishlar, loyiha faoliyati, muammoli ta’lim, munozara va taqdimotlar o‘quvchilarning geografik tafakkurini shakllantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu bilan birga, interfaol metodlar orqali o‘quvchilarda tanqidiy fikrlash, tahliliy yondashuv va amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirish imkoniyati kengayadi.

Shuningdek, ta’lim standartlari va kompetensiyaviy yondashuv asosida o‘qitish tizimiga o‘tilishi geografiya fani o‘qituvchisidan yangi metodik yondashuvlarni egallashni talab etmoqda. Interfaol metodlarning samaradorligini ilmiy jihatdan asoslash va ularni dars jarayoniga moslashtirish o‘qituvchining metodik mahoratini oshirishga xizmat qiladi. Shu nuqtayi nazardan, geografiya fanini o‘qitishda interfaol metodlardan foydalanishning samaradorligini o‘rganish va tahlil qilish mazkur tadqiqot mavzusining dolzarbligini belgilaydi.

ASOSIY QISM

Geografiya fanini o‘qitishda interfaol metodlardan foydalanish ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi muhim pedagogik omillardan biri hisoblanadi. Interfaol metodlar o‘quvchini ta’lim jarayonining markaziga qo‘yib, uni faol ishtirokchi sifatida shakllantirishga yo‘naltiriladi. Bunday yondashuvda o‘qituvchi bilimlarni tayyor holda beruvchi emas, balki o‘quvchilarning mustaqil fikrlashi va izlanish faoliyatini tashkil etuvchi rahbar sifatida namoyon bo‘ladi. Bu esa geografiya fanining mazmunini o‘quvchilar tomonidan ongli va puxta o‘zlashtirishga imkon yaratadi.

Interfaol metodlarning samaradorligi, avvalo, ularning o‘quvchilarning bilish faolligini oshirishdagi imkoniyatlari bilan belgilanadi. Geografiya darslarida muammoli vaziyatlar yaratish, savol-javob va munozaralar tashkil etish orqali o‘quvchilar geografik jarayon va hodisalarning mohiyatini tushunishga harakat qiladilar. Masalan, iqlim o‘zgarishi, tabiiy resurslardan foydalanish yoki hududiy rivojlanish bilan bog‘liq muammolarni muhokama qilish jarayonida o‘quvchilar sabab-oqibat aloqalarini aniqlash, dalillarga asoslangan xulosalar chiqarish ko‘nikmalarini egallaydilar. Bu esa ularning geografik tafakkurini rivojlantiradi.

Guruhli va juftlikda ishlashga asoslangan interfaol metodlar geografiya fanini o‘rganishda alohida ahamiyatga ega. Ushbu metodlar o‘quvchilarda hamkorlikda ishlash, fikr almashish va jamoaviy qaror qabul qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi. Guruhli ishlar jarayonida o‘quvchilar xaritalar, statistik ma’lumotlar va diagrammalar bilan ishlash orqali geografik axborotni tahlil qilishni o‘rganadilar. Bu jarayon o‘quvchilarning mustaqil izlanish faoliyatini faollashtirib, o‘z bilimlarini amaliy vazifalar orqali mustahkamlashga xizmat qiladi.

Loyiha asosida o‘qitish interfaol metodlarning samarali shakllaridan biri bo‘lib, geografiya fanining amaliy yo‘nalishini kuchaytiradi. Loyiha faoliyati davomida o‘quvchilar muayyan hudud, tabiiy resurslar yoki ekologik muammolarni chuqur o‘rganib, tahliliy xulosalar tayyorlaydilar. Bunda o‘quvchilar nafaqat geografik bilimlarni egallaydilar, balki axborot izlash, uni qayta ishlash va taqdim etish ko‘nikmalarini ham rivojlantiradilar. Ushbu metod o‘quvchilarning ijodiy va tanqidiy fikrlashini shakllantirishda muhim rol o‘ynaydi.

Interfaol metodlarning yana bir muhim jihati — ularning kommunikativ kompetensiyani rivojlantirishga qaratilganligidir. Munozara, bahs va taqdimotlar orqali o‘quvchilar o‘z fikrini asoslab bayon qilish, boshqa nuqtayi nazarlarni hurmat qilish va muloqot madaniyatiga rioya etishni o‘rganadilar. Bu esa geografiya fanini o‘qitishda ta’lim va tarbiya jarayonlarining uyg‘unligini ta’minlaydi. Shu bilan birga, interfaol metodlar o‘quvchilarning darsga bo‘lgan qiziqishini oshirib, ta’lim jarayonining motivatsion jihatini kuchaytiradi.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan uyg‘unlashgan interfaol metodlar geografiya darslarining samaradorligini yanada oshiradi. Raqamli xaritalar, elektron darsliklar, virtual laboratoriyalar va multimediali taqdimotlardan foydalanish o‘quvchilarning murakkab geografik jarayonlarni vizual va tushunarli shaklda idrok etishiga yordam beradi. Bu esa bilimlarni mustahkamlash va ularni real hayotiy vaziyatlar bilan bog‘lash imkonini yaratadi.

Umuman olganda, geografiya fanini o‘qitishda interfaol metodlardan foydalanish ta’lim jarayonini faollashtirish, o‘quvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirish va geografik bilimlarni chuqur o‘zlashtirishga xizmat qiladi. Interfaol metodlarning ilmiy asosda tanlanishi va dars jarayoniga to‘g‘ri integratsiya qilinishi geografiya ta’limining samaradorligini oshirishning muhim sharti hisoblanadi.

Geografiya fanini o‘qitishda interfaol metodlardan foydalanish masalasini chuqur va tizimli o‘rganish zarurati zamonaviy ta’lim tizimida yuz berayotgan tub o‘zgarishlar bilan bevosita bog‘liqdir. Bugungi kunda ta’lim jarayoni o‘quvchilarning shaxsiy rivojlanishini, mustaqil va tanqidiy fikrlashini, amaliy ko‘nikmalarni egallashini ta’minlashga yo‘naltirilmoqda. Ushbu vazifalarni samarali amalga oshirish esa geografiya fanini o‘qitishda an’anaviy metodlar bilan cheklanib qolmasdan, interfaol yondashuvlarni keng qo‘llashni taqozo etadi. Shu bois interfaol metodlarning mazmuni, didaktik imkoniyatlari va samaradorligini ilmiy jihatdan asoslab berish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mavzuni o‘rganish zarurati, avvalo, geografiya fanining o‘ziga xos xususiyatlari bilan izohlanadi. Geografiya murakkab tabiiy va ijtimoiy jarayonlarni, hududiy tizimlarni hamda inson va tabiat o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlikni o‘rganadi. Bunday mazmundagi bilimlarni o‘quvchilarga samarali yetkazish uchun ularning faol ishtirokini ta’minlaydigan, tahlil va mushohadaga undaydigan interfaol metodlar muhim vosita hisoblanadi. Ushbu metodlarning ta’lim jarayoniga ta’sirini ilmiy asosda o‘rganish geografiya ta’limining sifatini oshirish imkonini beradi.

Shuningdek, ta’lim standartlari va kompetensiyaviy yondashuvga asoslangan o‘qitish tizimi o‘quvchilarda nafaqat bilim, balki ko‘nikma va malakalarni shakllantirishni talab etadi. Interfaol metodlar orqali o‘quvchilarning muloqot, hamkorlik, muammoli vaziyatlarni

hal etish va mustaqil qaror qabul qilish kompetensiyalarini rivojlantirish mumkin. Shu sababli ushbu metodlarning samaradorligini chuqur tahlil qilish va ularni geografiya darslariga moslashtirish ilmiy jihatdan asoslangan ehtiyoj sifatida namoyon bo'ladi.

Bundan tashqari, o'qituvchilarning metodik mahoratini oshirish va ta'lim jarayonini innovatsion asosda tashkil etish ham mazkur mavzuni o'rganish zaruratini belgilaydi. Interfaol metodlardan foydalanish bo'yicha ilmiy tavsiyalar ishlab chiqish geografiya fani o'qituvchilariga dars jarayonini samarali tashkil etishda metodik yordam ko'rsatadi. Shu nuqtayi nazardan, geografiya fanini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanishning samaradorligini o'rganish nazariy va amaliy jihatdan dolzarb hamda muhim ilmiy vazifa hisoblanadi.

XULOSA

O'tkazilgan tahlillar shuni ko'rsatadiki, geografiya fanini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish ta'lim jarayonining samaradorligini oshirishda muhim pedagogik omil hisoblanadi. Interfaol metodlar o'quvchilarni passiv tinglovchi emas, balki bilimlarni faol o'zlashtiruvchi subyekt sifatida shakllantirib, ularning bilish faolligi, mustaqil va tanqidiy fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi. Natijada geografik bilimlar mazmunan chuqurroq o'zlashtiriladi va ularni amaliy vaziyatlarda qo'llash imkoniyati kengayadi.

Tadqiqot jarayonida aniqlanganki, muammoli ta'lim, guruhli ishlar, loyiha faoliyati, munozara va taqdimot kabi interfaol metodlar geografiya darslarining didaktik samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Ushbu metodlar orqali o'quvchilarda geografik tafakkur, hududiy tahlil qilish qobiliyati, xarita va statistik ma'lumotlar bilan ishlash ko'nikmalari shakllanadi. Shu bilan birga, interfaol metodlar o'quvchilarning muloqot madaniyatini rivojlantirib, jamoada ishlash va o'z fikrini asoslab bayon qilish malakalarini mustahkamlaydi.

Interfaol metodlarning samaradorligi ularning zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bilan uyg'un holda qo'llanilishida yanada yaqqol namoyon bo'ladi. Raqamli xaritalar, elektron resurslar va multimediali vositalardan foydalanish geografik jarayon va hodisalarni vizual hamda tushunarli shaklda o'rganishga imkon yaratadi. Bu esa o'quvchilarning darsga bo'lgan qiziqishini oshirib, ta'lim jarayonining motivatsion jihatini kuchaytiradi.

Xulosa qilib aytganda, geografiya fanini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish ta'lim sifatini oshirish, o'quvchilarda zamonaviy kompetensiyalarni shakllantirish hamda geografiya fanining amaliy ahamiyatini kuchaytirishga xizmat qiladi. Mazkur tadqiqot natijalari geografiya fani o'qituvchilari uchun metodik tavsiyalar ishlab chiqishda, dars jarayonini innovatsion asosda tashkil etishda va ta'lim samaradorligini ta'minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Yo'ldoshev J.G'., Usmonov S.A. Pedagogik texnologiya asoslari. — Toshkent: O'qituvchi, 2018.

2. Sayidahmedov N.S. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2019.
3. Abdullaeva M.B. Geografiya fanini o‘qitish metodikasi. — Toshkent: O‘qituvchi, 2017.
4. Tursunov S., Rahimov A. Ta’limda interfaol metodlar va ularning samaradorligi. — Toshkent: Fan, 2020.
5. Jo‘rayev R.H. Ta’lim jarayonida innovatsion yondashuvlar. — Toshkent: Ma’naviyat, 2019.
6. Islomov Z.K. Geografiya darslarida zamonaviy o‘qitish usullari. — Toshkent: Innovatsion rivojlanish nashriyoti, 2021.
7. Xudoyberganova N.A. Umumiy o‘rta ta’limda fanlarni o‘qitishda interfaol metodlardan foydalanish. — Toshkent: Fan va ta’lim, 2022.